

УДК 371.134:53:811.111*243

ДО ПРОБЛЕМИ НАВЧАННЯ ПРОФЕСІЙНОМУ ІНШОМОВНОМУ СПІЛКУВАННЮ МАЙБУТНІХ ФІЗИКІВ-ДОСЛІДНИКІВ

Байбакова Ольга Олександрівна

м.Ужгород

У статті розкриваються різні підходи до вирішення проблем навчання іншомовного науково-професійного спілкування майбутніх фізиків-дослідників. Охарактеризовані та описані процеси професійного спілкування та іншомовного спілкування. Автор статті торкається проблем мотивації майбутніх фізиків-дослідників до вивчення іноземних мов.

Ключові слова: науково-професійне спілкування, іншомовне спілкування, майбутні фізики-дослідники.

Знання іноземних мов сьогодні – це культурна потреба для підготовки майбутніх фізиків-дослідників. Зміни у суспільстві, розширення контактів викликали практичний інтерес до іноземних мов.

Метою дослідження є розглянути проблеми навчання іншомовному професійному спілкуванню майбутніх фізиків-дослідників.

В умовах широких міжнародних зв'язків з іншими країнами важливо спілкуватися з іноземними спеціалістами, розвивати науково-професійні й особисті контакти із зарубіжними партнерами, колегами, читати різні видання іноземною мовою. Останнім часом зріс попит на вивчення іноземної мови за фахом не тільки у вищих навчальних закладах, а й у школах, особливо у професійно орієнтованих класах. Попит зростатиме і в наступні роки. Це пояснюється тим, що скорочується кількість навчаючих, які вивчають іноземну мову задля загальної комунікації. Навчальні заклади доходять дедалі більшого висновку про доцільність вивчення іноземної мови за фахом. Метою навчання іноземної мови у вищих навчальних закладах є як оволодіння іноземною мовою як засобом комунікації, так і набуття професійно спрямованої іншомовної компетентності для успішного виконання подальшої професійної діяльності.

Теоретичні положення підготовки майбутніх фізиків-дослідників до науково-професійного іншомовного спілкування ми пов'язували з концепціями психологічної школи (теорія діяльності О.М. Леонтьєва, теорія особистості й колективу А.В. Петровського), уявленнями про мовну діяльність (І.О. Зимня), обґрунтуванням емоційно-смыслового навчання іноземної мови (Е.Л. Носенко). Також ми враховували активність і самостійність особистості в навчанні (Л.П. Аристова, В.К. Бурак, В.І. Лозова, В.Ф. Паламарчук); технології професійної підготовки студентів вузів (А.М. Бойко, В.М. Вергасов, Р.І. Хмельюк та інші)[3].

Проблема формування іншомовних навичок у студентів немовних спеціальностей завжди привертала увагу дослідників. Для більшості студентів немовних спеціальностей науково-професійне спілкування іноземною мовою є проблемним і не дає бажаних результатів. Ще декілька років тому на заняттях з іноземної мови на немовних спеціальностях метою було вивчення загальнонаукової літератури. Однак із розвитком потреб суспільства змінювались акценти вивчення іноземних мов у вищому навчальному закладі, і нагальною потребою стало формування іншомовної комунікативної компетентності. У сучасній психології мають місце різні підходи до розуміння комунікативної компетентності. Слід також зазначити, що в більшості випадків психологи (як вітчизняні, так і зарубіжні) дотримуються неоднозначних підходів до розуміння і вирішення такої проблеми (Г. В. Абрамович, Ю. П. Азаров, А. С. Андрієнко, Г. В. Барабанова, Е. В. Бібікова, Л. П. Галоненко, Н. В. Кузьміна, Н. В. Логутіна, Л. І. Морська, Л. А. Петровська та ін.). Проблема розвитку комунікативної компетентності в процесі вивчення іноземної мови досліджувалась у працях Л. Биркун, О. Вишневського, І. Зимньої, Ю. Пассова, Т. Сірик та ін [1].

Термін «професійне спілкування» зустрічається в працях багатьох учених (К. Абульханова-Славська, В. Кан-Калик, О. Бодальов, І. Зязюн, Т. Ліпатова, О. Мудрик та ін.), проте його тлумачення є неоднозначним [5].

Т.Ліпатова розглядає професійне спілкування як вербальну і невербальну взаємодію людей в рамках конкретної діяльності, спрямованої на вирішення тих чи інших завдань. Професійне спілкування – це особливий вид спілкування, процес встановлення і розвитку контактів між людьми, зумовлений потребами спільної діяльності, який включає обмін інформацією, розробку єдиної стратегії взаємодії, сприймання і розуміння іншої людини [5].

Таким чином, професійне спілкування можна тлумачити як процес взаємодії індивідів, об'єднаних спільними професійними інтересами, професійною діяльністю, в процесі якої відбувається обмін професійно важливою інформацією, досвідом, ідеями і має місце реалізація поставленої професійної мети [5].

Встановлено, що термін “професійне спілкування” з'явився у педагогічній літературі (В.А. Кан-Калик), а з кінця ХХ століття починає вживатися стосовно представників будь-яких професій для позначення особливостей їхньої взаємодії у професійній діяльності. У цей період з'являються дисертаційні дослідження, у яких вивчаються окремі аспекти професійного спілкування, зокрема проблеми формування культури та стилю спілкування у різних професійних сферах (М.С. Коваль, В.А. Лівенцова, П.П. Складар, Н.М. Соболев)[4].

Науково-професійне спілкування в іншомовному середовищі включає такі компоненти: суб'єкти спілкування – представники певної професії, об'єднані спільною діяльністю; потреби та мотиви суб'єктів спілкування; цілі – загальна мета науково-професійного спілкування, яка полягає в організації і оптимізації спільної діяльності, та особисті цілі суб'єктів; засоби і стратегії спілкування, вибір яких зумовлюється комунікативною ситуацією та індивідуальними особливостями партнерів; науково-професійна сфера – набір тем, пов'язаних із взаємодією людей у різних галузях фізики під час виконання ними професійних обов'язків; тексти – відрізки усного чи писемного мовлення, які обмежуються тематикою науково-професійної сфери; результат – реалізація цілей суб'єктів спілкування.

На підставі теоретичного аналізу наукової літератури було встановлено, що науково-професійне спілкування в іншомовному середовищі є процесом взаємодії фахівців, який зумовлюється потребами їхньої спільної науково-професійної діяльності і відбувається у такому лінгвокультурному соціумі, де основним засобом спілкування виступає нерідна хоча б для одного з комунікантів мова. З огляду на це, підготовка майбутніх фізиків-дослідників до науково-професійного спілкування в іншомовному середовищі – це підготовка майбутніх фахівців фізичного профілю до взаємодії за межами нашої держави (під час проходження практики чи навчання за кордоном) з представниками історично конкретного об'єднання людей, які проживають на певній території і є носіями іноземної для наших студентів мови та “чужої” їм культури[4].

Елементарний рівень характеризується недостатнім усвідомленням потреби у науково-професійному іншомовному спілкуванні; відсутністю інтересу до вивчення іноземної мови; зовнішньою мотивацією; негативним чи пасивним ставленням до іншомовного спілкування; елементарними знаннями з іноземної мови, обмеженими уміннями та навичками спілкування у побутовій сфері; поверхнево-інтуїтивними уявленнями про норми поведінки в зарубіжних країнах; недостатньо сформованою

рефлексивністю.

Середній рівень передбачає: усвідомлення необхідності володіння іноземною мовою як засобом науково-професійної комунікації; пізнавальні мотиви та мотиви самоствердження у професії; позитивне ставлення до іншомовного спілкування; наявність нестійкого інтересу до вивчення іноземної мови; базові компетенції у читанні, говорінні, аудіюванні та письмі, які можуть бути застосовані у стандартних ситуаціях науково-професійного спілкування; ознайомленість з найбільш загальноприйнятими нормами ділового етикету за кордоном; здатність до аналізу комунікативної поведінки.

Для високого рівня характерні: усвідомлення необхідності володіння іноземною мовою як засобом науково-професійного самовдосконалення; внутрішня мотивація; стійкий інтерес до вивчення іноземної мови; творче ставлення до іншомовного спілкування; розвинена науково-професійна комунікативна компетентність в усіх видах мовленнєвої діяльності; глибокі знання лінгвосоціологічних та культурологічних особливостей іншомовного середовища; висока моральна нормативність спілкування; рефлексивна культура [4].

Підготовка майбутніх фізиків-дослідників в умовах вищої школи не може бути результативною без урахування специфіки навчання студентів на фізичному факультеті. Одним із важливих показників професіоналізму студентів є здатність до комунікації, в тому числі – до іншомовного спілкування. Викладання іноземної мови у вищій школі є невід'ємною складовою науково-професійного становлення майбутніх фізиків-дослідників і повинно будуватися на принципі педагогічної взаємодії, співпраці й співтворчості, оскільки таким чином підвищується активність студентів в опануванні не тільки специфічної іноземною термінологічною лексикою, але й уміннями іноземної комунікації, технологією управління особистою пізнавальною діяльністю. За таких умов студенти оволодівають технологією взаємодії в системі стосунків «викладач - студент», методикою створення атмосфери взаємодовіри й міжособистісного спілкування, що дозволяє здійснювати самореалізацію особистості в навчанні. На аудиторних заняттях опрацьовується стиль творчого спілкування, показниками якого є: активність сторін, що спілкуються; обсяг і вид спілкування; інтенсивність спілкування, що проявляється в динаміці, насиченості різних видів взаємодії в системі «викладач - студент»; психологічний комфорт, що забезпечує саморозкриття особистості; створення індивідуальної програми спілкування зі студентом; взаємодія й співпраця суб'єктів навчального процесу [7, с. 56].

Поряд із навичками вільного спілкування іноземною мовою на побутову тематику, таким фахівцям необхідні уміння та навички професійно спрямованого перекладу в певній галузі науки чи техніки, а також уміння користуватися іноземною мовою у телекомунікаційних мережах, де необхідні уміння обмінюватися письмовими та усними повідомленнями із зарубіжними партнерами. Ведення спонтанної бесіди на професійні теми з носіями мови усно чи письмово передбачає високий рівень активного володіння іноземною мовою, максимально наближений до рівня володіння носієм мови. Такий рівень володіння мовою вимагає від фахівців не просто знання та розуміння закономірностей побудови форми іноземного висловлювання але й глибоке розуміння іноземної культури та реалій.

Фахівцям фізичних спеціальностей доводиться виконувати різноманітні види робіт з оригінальною літературою зі спеціальності, а саме: розуміти зміст, вміти отримати необхідну інформацію, перекласти або реферувати необхідний матеріал, мати навички діалогічного мовлення а також володіти зв'язним монологічним мовленням на рівні як самостійно підготовленого, так і непередбаченого висловлювання, розуміти діалогічне та монологічне мовлення в межах певної спеціалізації. Вони також повинні володіти навичками як усного, так і письмового перекладу з іноземної мови на рідну та навпаки; знати основи ведення ділової документації іноземною мовою, вести ділове

лістування, переговори; володіти основними навичками двостороннього перекладу; знати особливості культури країни, мовою якої написано оригінал; використовувати словники та довідковий матеріал при перекладі; вміти стисло та точно висловлювати думки рідною та іноземною мовами; володіти технікою ведення записів для більш точного перекладання; володіти комп'ютерною технікою на рівні користувача, вміти користуватися електронними перекладачами та словниками, а також вміти використовувати засоби сучасних інформаційних технологій для спілкування та передачі інформації [2].

Проведений аналіз психолого-педагогічної літератури дозволив визначити готовність до науково-професійного спілкування в іноземному середовищі як складне особистісне утворення, що сприяє ефективній взаємодії фахівців у професійній сфері нерідного лінгвокультурного соціуму. Компонентами досліджуваної готовності є: 1) мотиваційний – мотивація суб'єктів, ставлення до науково-професійного іноземного спілкування, спрямованість на взаємодію; 2) операційний – професійна комунікативна мовленнєва компетентність; 3) нормативно-рефлексивний – здатність комунікантів до нормативної саморегуляції і самооцінки своєї поведінки у процесі спілкування. Сукупність цих компонентів у їхньому взаємозв'язку і взаємозалежності становить зміст готовності майбутніх фахівців до науково-професійного спілкування в іноземному середовищі.

Визначені компоненти дозволили обґрунтувати критерії готовності до науково-професійного спілкування в іноземному середовищі, зокрема: 1) мотиваційний – наявність потреби у науково-професійному іноземному спілкуванні, сформованість мотивації, ставлення до іноземного спілкування, спрямованість особистості на взаємодію; 2) операційний – володіння сукупністю комунікативних мовленнєвих компетенцій; 3) регулятивний – нормативність спілкування і рефлексивність особистості [4].

Результативність підготовки майбутніх фізиків-дослідників до іноземного спілкування науково-професійного спрямування зумовлюється сукупністю педагогічних умов, в число яких входить: позитивна мотивація навчально-пізнавальної діяльності майбутніх фізиків-дослідників; високий рівень інтелектуальної активності студентів і сформованості комунікативних умінь; залучення студентів до активної комунікативної діяльності. Таким чином можна зробити висновок, що тільки тісна взаємодія й взаємозумовленість сукупності окреслених педагогічних умов забезпечує ефективність підготовки майбутніх фізиків-дослідників до науково- професійного іноземного спілкування.

На основі аналізу вищенаведеної діяльності майбутніх фізиків-дослідників, які в своїй професійній діяльності користуються фахово спрямованими іноземними мовами, можна стверджувати, що такі фахівці повинні:

- володіти навичками як усного, так і письмового перекладу з іноземної мови на рідну та навпаки;
- знати основи ведення ділової документації іноземною мовою, вести ділове листування, переговори тощо;
- володіти основними навичками двостороннього перекладу;
- знати особливості культури країни, мовою якої доводиться спілкуватись;
- використовувати словники та довідковий матеріал при перекладі;
- вміти стисло та точно висловлювати думки рідною та іноземною мовами;
- володіти комп'ютерною технікою на рівні користувача, вміти користуватися електронними перекладачами та словниками, а також вміти використовувати засоби сучасних інформаційних технологій для спілкування іноземною мовою, передачі інформації, здійснення перекладацької діяльності [3].

Вищезазначене дозволяє визначити компоненти, які не-

обхідно враховувати при організації занять з поглибленого науково-професійного навчання іноземних мов фахівців фізичних спеціальностей:

- предметний компонент, що передбачає глибокі знання та навички у галузі основної спеціалізації;
- мовний та мовленнєвий компонент, що передбачає знання, уміння та навички, необхідні для ведення навчального

процесу науково-професійними засобами професійно іноземної мови[8, с. 110].

Підсумовуючи викладене, можна констатувати, що метою науково-професійного іншомовного спілкування майбутніх фізиків-дослідників є підготовка студентів до ефективної комунікації в їхньому науково-професійному середовищі.

Література і джерела

1. Секрет І. В. Іншомовна професійна компетентність: проблема визначення . [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://vuzlib.com/content/view/322/84/>> – Загол. з екрану. – Мова укр.
2. Чиханцова О. Роль іншомовної професійної комунікаційної компетенції під час оволодіння фахом у ВНЗ. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://www.social-science.com.ua/...>> – Загол. з екрану. – Мова укр.
3. Небава М.І. Особливості професійного іншомовного спілкування менеджерів зовнішньоекономічної діяльності / Небава М.І., Прадівляний М.Г., Слободянюк Л.І. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://conf.vntu.edu.ua/humed/2008/txt/Pradivlyanny.php>> – Загол. з екрану. – Мова укр.
4. Ніколаєнко Ю.О. Підготовка студентів аграрних спеціальностей до професійного спілкування в іншомовному середовищі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня кандидата пед. наук: спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / Юлія Олександрівна Ніколаєнко. – АПН України; Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих. - К., 2009. – 22с.
5. Бабинець М.М. Формування готовності майбутніх фахівців менеджменту до іншомовного професійного спілкування / Мирослава Миколаївна Бабинець // Науковий вісник УжДУ. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. Вип. 25 / Міністерство освіти і науки України; Ужгородський національний університет; Редкол.: Козубовська І.В. (гол. ред.), Бартош О.П., Опачко М.В. – Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла». – 2012. – С. 10.
6. Вейхман Г.А. Структурные модели разговорного английского языка / Григорий Абрамович Вейхман. - Москва: Издательство "Международные отношения", 1969. - 224с.
7. Камянова Т.Г. Успешный английский / Татьяна Григорьевна Камянова. - Москва: ООО "Дом Славянской Книги", 2008. - 512с.
8. Поуви Д. Пособие по педагогической терминологии: Учебное пособие / Дж.Поуви, И.А.Уолш. - Москва: Издательство "Высшая школа", 1982. - 239с.
9. Рожкова Ф.М. Поговорим по-английски / Флоренция Михайловна Рожкова. – Москва: Издательство "Высшая школа", 1980. - 272с.

В статье раскрываются разные подходы к решению проблем иноязычного научно-профессионального общения будущих физиков-исследователей. Охарактеризованы и описаны процессы профессионального общения и иноязычного общения. Автор статьи затрагивает проблему мотивации будущих физиков-исследователей к изучению иностранных языков. Актуальность материала, изложенного в статье, обусловлена тем, что иностранные языки все активнее используются в научно-профессиональном общении.

Ключевые слова: научно-профессиональное общение, иноязычное общение, будущие физики-исследователи.

In the article the aspects of the foreign language scientific professional communication of the future physics researcher have been analyzed. The processes of professional communication and foreign language communication have been described and characterized. The author of the article has considered the issues of future physics researchers' motivation in foreign language learning. Relevance of the material presented in this paper lays in the fact that foreign languages are used in scientific professional communication.

Key words: scientific professional communication, foreign language communication, future physics researchers.